

Samhällets val - vem kan välja?

Möjligheter till deltagande i allmänna val för personer med intellektuell funktionsnedsättning i relation till den svenska nationella målsättningen om ett samhälle tillgängligt för alla.

Av Ida Nilsson & Ingrid Hammarström

Socialhögskolan
Lunds universitet
Ht-10

Handledare: Håkan Johansson

Abstract

Author: Ida Nilsson & Ingrid Hammarström

Title: The choice of society – who is to vote? Opportunities to participation in the general elections for people with intellectual disabilities related to the Swedish national objective of an accessible society for all citizens.

Supervisor: Håkan Johansson

The aim of this study is twofold; first to examine how Swedish government authorities and other relevant actors in the society regard the accessibility of general elections for people with intellectual disabilities. The second aim is to investigate in which way they can provide the target group with support in the voting process, from a political approach of the right to equal democratic participation. The study is based on five interviews with representatives of two government authorities, two disability associations and one foundation of distribution of easy-to-read material. It is also based on documents published by the actors in this study, mostly from the government authorities. The study was conducted with the national objective of full participation for persons with disabilities in all sectors of society as foundation. Analysis of the study data has been made by applying the social and individual model of disability. Comparisons between our data and the national objectives of Swedish disability policy have been made. We have discerned a difference between the national objective and the information given by the participants and the informational documents filed the situation of reality for the target group.

In light of our empirical data we have seen that the actors can offer some supportive services for people with intellectual disabilities in general elections. However, it was not a prioritized issue for any of the participants in the present study.

Key words: Intellectual disability, general election, voting, accessibility, citizenship.

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	4
Problemformulering	4
Syfte	6
Frågeställningar	6
Definitioner	6
Metod	8
Val av metod	8
Urval och avgränsningar	10
Tabell 1. Myndigheter och andra aktörer som har ingått i studien	11
Tillvägagångssätt.....	11
Etiska överväganden	13
Teoretiska utgångspunkter	14
Den individuella modellen för funktionshinder	14
Den sociala modellen för funktionshinder	15
Tidigare forskning	17
Svensk forskning om valdeltagande och medborgarskap för personer mer intellektuell funktionsnedsättning	17
Brittisk forskning om valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning .	19
Historisk bakgrund.....	20
Aktuellt politiskt läge.....	21
Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79).....	21
Uppföljning av den nationella handlingsplanen.....	22
Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	22
Presentation av empiriskt material	24

Handisam, myndigheten för handikappolitisk samordning	24
Valmyndigheten	25
FUB - förbundet för barn, unga & vuxna med utvecklingsstörning	27
Handikappförbunden	29
Centrum för lättläst.....	29
Analys.....	32
Tabell 2. Sammanställning av empiriskt material utifrån uppsatsen frågeställningar.	32
Underlättande faktorer för valdeltagande.....	33
Hindrande faktorer för tillgängligheten i de allmänna valen	34
Hinder hos individen eller i samhället?.....	36
Alla personers rätt till fullt deltagande i alla samhällets arenor	37
Avslutande diskussion	40
Litteraturförteckning	43
Bilagor	47
Bilaga 1, Intervjuguide	47
Bilaga 2, intervjuguide	48
Bilaga 3, intervjuguide	49
Bilaga 4, intervjuguide	50
Bilaga 5, intervjuguide	51
Bilaga 6, De nationella målen för handikappolitiken.....	52

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till våra informanter som deltagit i undersökningen. Vi vill även tacka Magnus Tideman, för de råd och den kunskap du bistått oss med.

Även vill vi rikta tacksamhet till Inger Lundeborg, för hjälp med språk och korrekturläsning.

Slutligen ett tack till vår handledare Håkan Johansson.

Inledning

Problemformulering

I Sverige har alla medborgare över 18 år rösträtt sedan år 1989. Innan dess var det möjligt att genom omyndigförklaring av personer med ”psykisk sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller psykisk abnormitet av annat slag”, frånta dessa grupper deras rösträtt (prop. 1987/88:32. s 6.). Vi kommer inom ramen för denna uppsats att undersöka om det faktum att alla har en röst också innebär att alla har förutsättningar att kunna utnyttja den. I propositionen *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken* presenterade regeringen år 2000 förslag för den svenska handikappolitikens mål och inriktning fram till år 2010. Syftet med de nationella målen beskrivs vara att handikappolitiken tydligare ska arbeta med att undanröja hinder för att personer med funktionsnedsättningar ska kunna delta fullt ut i samhället. Det konstateras vidare att för att möjliggöra undanröjandet av hinder som står i vägen för att personer med funktionsnedsättningar ska kunna delta fullt ut i samhället behöver handikappolitiken i större utsträckning bedrivas ur ett medborgarperspektiv. Det innebär att personer med funktionsnedsättning är medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare (prop. 1999/ 2000:79).

Vårt specifika uppsatsämne har uppkommit då vi, efter höstens parlamentariska val i Sverige, intresserat oss för om de allmänna valen i år kan anses vara tillgängliga för alla grupper av personer och då mer specifikt för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Daniel Wohlgemuth (2003) skriver att deltagande i demokratiska val är den politiska deltagandeform som inkluderar flest medborgare och utgör en viktig del av befolkningens samhälleliga inflytande. Vilken valutgång vi får i ett val, påverkar alla medborgare i landet, men blir kanske ännu viktigare för personer som i hög utsträckning är beroende av politiska beslut och samhällets service i form av exempelvis LSS- och LASS- insatser. Man kan därför tänka att personer med intellektuell funktionsnedsättning skulle ha ett intresse av att påverka valutgången.

En studie av Magnus Tideman (2000) visar dock att i en grupp om 429 personer med utvecklingsstörning röstade enbart 31 % i riksdagsvalet 1994, jämfört med 86 % av den övriga befolkningen. Dessa siffror från 1995 är bland de senaste i svensk forskning om

intellektuellt funktionsnedsattas valdeltagande som vi har kommit i kontakt med och det har över huvud taget bedrivits liten mängd forskning i Sverige gällande samhällelig inkludering för personer med intellektuell funktionsnedsättning (Blomberg, 2006). Den begränsade forskningen lämnar obesvarade frågor om hur det förhåller sig med valdeltagande och medborgarskap i gruppen, men väcker också frågan som vår uppsats kommer att behandla; hur olika aktörer i samhället ser på samt arbetar med möjligheterna för gruppen att kunna tillvarata sina medborgliga rättigheter. Aktörerna som kommer att undersökas är två statliga myndigheter, två handikapporganisationer samt stiftelsen Centrum för lättläst.

Uppsatsens specifika ämne om hur gruppen inkluderas i de allmänna valen grundar sig i en djupare fråga om vilken syn vi i samhället har på personer med intellektuell funktionsnedsättning. Ser vi dessa personer som självklara röstdeltagare i allmänna val? Diskussioner om funktionsnedsättningar och tillgänglighet aktualiserar frågan om vad som skapar ett funktionshinder; är det individernas faktiska funktionsnedsättning eller samhällets oförmåga att tillgodose dessa personers särskilda behov som skapar uppkomna begränsningar? Det senare synsättet, vilket kan knytas till den så kallade sociala modellen på funktionshinder (Oliver 1996), används ofta när man talar om hur otillgängliga miljöer skapar hinder för exempelvis personer med rörelsehinder. Vi undrar om samma syn i samhället återfinns på hinder kopplade till intellektuell funktionsnedsättning. Ses dessa personer som vilka medborgare som helst, men med en funktionsnedsättning som samhället behöver ta hänsyn till för att de ska kunna delta fullt ut i alla samhällsarenor? Eller ses en intellektuell funktionsnedsättning ofrånkomligen som ett grunddrag hos individen, vilket alltid kommer att innebära att dessa personer inte kan delta i samhället i samma utsträckning som övriga medborgare?

Vi tänker att det man anser vara en begränsande faktor är nära integrerat med synen på om och på vilket sätt hindret kan lösas. Samhällsaktörers engagemang för att integrera gruppen i allmänna val, samt deras syn på hinder och möjligheter kopplat till detta tror vi återspeglar samhällets syn på intellektuell funktionsnedsättning. Att fysiskt tillgänglighetsarbete inte är tillräckligt för gruppens deltagande, ställer frågan om vad vi egentligen menar med ”full delaktighet” på sin spets. Hur mycket resurser och arbete är vi beredda att avsätta för att samhällets alla arenor, också de demokratiska valen, ska vara fullt tillgängliga för alla personer?

Syfte

Att undersöka hur statliga myndigheter och andra samhällsaktörer på riksnivå ser på tillgängligheten i allmänna val för personer med intellektuell funktionsnedsättning, samt hur de arbetar för att underlätta valdeltagande för gruppen utifrån den politiska ansatsen om allas rätt till fullt deltagande i samhället.

Frågeställningar

- Vad gör de undersökta myndigheterna och samhällsaktörerna för att underlätta valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning i allmänna val?
- Vilka möjligheter och hinder anser myndigheterna samt de valda samhällsaktörerna ha betydelse för den sammantagna tillgängligheten vid allmänna val för personer med intellektuell funktionsnedsättning?
- Hur bedömer de tillgängligheten vid allmänna val för personer med intellektuell funktionsnedsättning i dagsläget?
- Hur förhåller sig informanternas samlade bild av tillgängligheten för målgruppen i de allmänna valen i relation till målsättningen om full delaktighet i alla samhällets sektorer för personer med funktionsnedsättning (prop. 1999/2000:79)?

Definitioner

Socialstyrelsens terminologiråd rekommenderar sedan år 2007 användning av begreppet funktionsnedsättning när man syftar på individens nedsatta förmåga framför benämningen funktionshinder. Funktionshinder relaterar till de begränsningar funktionsnedsättningen innebär för individen i förhållande till sin omgivning. Socialstyrelsen avråder användandet av handikapp som begrepp (Socialstyrelsen, 2010). Vi tar dessa råd i akt och benämner således den berörda undersökningsgruppen i föreliggande text som personer med intellektuell funktionsnedsättning när vi syftar på personernas nedsatta förmåga och funktionshindrade då avser förhållandet mellan gruppen och omgivningen.

Med intellektuell funktionsnedsättning avser vi personer med nedsatt kognitiv förmåga, till exempel utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada. Att ha en utvecklingsstörning innebär att man har nedsatt intellektuell förmåga - svårare för abstrakt tänkande och förståelse. Minnet är även nedsatt, likaså förmågan till inläring. Utvecklingsstörning kan

medföra reducerade färdigheter i socialt samspel samt praktiska aktiviteter i det vardagliga livet (Sjukvårdsrådgivningen, 2010). I Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade § 1 punkt 2 återfinns den personkrets som innefattar personer med ”betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom”. Tideman (2000) beskriver att skillnaden mellan vuxenhjärnskada och utvecklingsstörning beror på när skadan förvärvas. Gruppen personer med intellektuell funktionsnedsättning inbegriper även personer tillhörande denna personkrets, det vill säga personer med förvärvad hjärnskada. I uppsatsen kommer även personer med fysisk funktionsnedsättning att benämnas som en grupp. Med det vi i vår text benämner fysisk funktionsnedsättning avser vi rörelsehinder. Fysisk och intellektuell funktionsnedsättning behöver inte utesluta varandra, men i uppsatsen kommer begreppen att särskiljas för att ställa stöden riktade till fysiskt- respektive intellektuellt funktionsnedsatta i relation till varandra.

I uppsatsen återkommer även begreppen *propositionen, den nationella målsättningen* och *den nationella handlingsplanen* frekvent. Dessa härleder alla till propositionen *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (prop. 1999/2000:79). Propositionen är benämningen på dokumentet som helhet. Denna utgör en nationell handlingsplan för handikappolitikens utveckling. Handlingsplanen innefattar ett antal mål som syftar till att handikappolitiken på ett tydligare sätt ska arbeta med undanröjning av hinder som begränsar personer med funktionsnedsättning från att fullt ut delta i samhället (se bilaga 6). Begreppen har med andra ord en mycket likartad innebörd. Vi har dock valt ut ett av målen i propositionen som utgångspunkt för vår uppsats. Detta mål är följande: ”att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet” (prop.1999/2000:70 s.23). Då vi använder oss av begreppet om den nationella målsättningen är detta mål vi åsyftar till. Propositionen och den nationella handlingsplanen används då vi syftar på den samlade texten i dokumentet. Vi varierar mellan dessa begrepp för att göra texten mer följsam.

Metod

Val av metod

För att kunna genomföra vår studie om de utvalda samhällsaktörerna har vi använt oss av intervjuer med personer från de olika verksamheterna i kombination med studier av dokument och information från Internet. Vi har även använt oss av aktuella politiska dokument samt vallagen (2005:837) i samband med vår undersökning. Dessa finns redovisade under uppsatsrubriken ”Aktuellt politiskt läge”. Urvalet av de undersökta aktörerna kommer att redogöras för längre fram i metodredovisningen men för kännedom ska vi redan nu skriva att de undersökta aktörerna är följande: Valmyndigheten, Handisam, FUB, Handikappförbunden, och Centrum för lättläst.

Vår ambition var till en början att hålla intervjuer via telefon med alla informanter i undersökningen då vi på grund av långa avstånd inte hade möjlighet att träffa våra informanter för en intervju. Då vi frågade våra tilltänkta informanter om de ville delta i en telefonintervju föredrog personerna från de statliga myndigheterna att istället delta via e-post. Detta accepterade vi då dessa myndigheters medverkan var central för den undersökning som vi önskade genomföra. Daneback & Månsson (2008) skriver att intervjuer via e-post, så kallade asynkrona intervjuer kan liknas vid enkäter med öppna frågor och att det är en metod som har både brister och förtjänster. En fördel är att man kan ha en återkommande kontakt där man vid behov kan ställa fler frågor vilket vi har utnyttjat. En nackdel kan dock vara att man inte har direktkontakt med informanterna och möjligheten att vidareutveckla svar genom spontana följdfrågor. Vi upplevde att de svar vi fick in från myndigheterna var välarbetade och innehöll i stort sett den information vi var i behov av gällande deras syn på tillgängligheten i valen och hur de arbetar med frågan. Dock kunde vi se att materialet var mindre detaljerat än det som samlades in vid telefonintervjuerna.

Samtidigt tror vi att de asynkrona intervjuerna underlättades av att de frågor vi ville ha svar på var av relativt saklig karaktär och byggde på myndigheternas arbete och synpunkter på tillgänglighet kopplat till valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning (se bilaga 1 & 2). Vi tänker också att det faktum att de asynkrona intervjuerna gav informanterna möjlighet att exempelvis höra med andra personer inom verksamheten samt att få tid att reflektera innan de svarar kan ha underlättat för dem att kunna ställa upp som

representanter för sin myndighet. Utifrån detta, samt en efter strävan att skapa så jämlika förutsättningar som möjligt för våra deltagande informanter, erbjöd vi också de informanter som valde att ställa upp via telefonintervjuer att på förhand ta del av de frågor vi avsåg att samtala kring.

I telefonintervjuerna använde vi oss av tematiskt öppna intervjuer (se bilaga 3,4 & 5), där vi i samtalet utgick från ämnen och frågor som vi på förhand hade valt ut och fann relevanta för undersökningen, samtidigt som vi hade möjlighet att följa upp och utveckla informanternas svar (Aspers, 2007). På detta sätt fick vi ett samtal som flöt naturligt samtidigt som det byggde på de ämnen som våra frågeställningar belyser. Vi tyckte detta var ett bra sätt att arbeta på eftersom vi till viss del hade svårt att veta hur god kännedom informanterna faktiskt hade om vårt uppsatsämne, samt eftersom vi innan intervjuerna själva hade bristande kännedom om praktiska förhållanden. Att följa upp informanternas svar och ha ett relativt fritt samtal gav oss möjligheten att samla in också sådan information som vi på förhand inte kände till. Detta medförde dock att samtalet ibland gled långt ifrån ämnet och att vissa bitar av det inspelade materialet därför blev svåra att använda inom ramen för uppsatsen syfte och frågeställningar.

Som vi nämnde tidigare i texten har vi också använt oss av internetkällor och studier av dokument i undersökningen. Ett problem i användandet av internetkällor var svårigheten i att veta när webbsidor senast uppdaterats och till följd av detta kunna avgöra deras aktuella relevans. Som Daneback och Månsson (2008) skriver kan Internet användas som ett komplement till andra metoder vid materialinsamling i forskning. I vårt fall har informationen från webbsidorna på Internet, på ovan beskrivna sätt tjänat som komplement till de genomförda intervjuerna och dokumentstudierna.

Vad gäller dokumenten i undersökningen finns dessa att ladda ner på Internet. Vi tycker att dessa varit användbara utifrån att man i dem direkt kunde se vad aktören har gått ut med för information till allmänheten, istället för att enbart gå via informanterna. Vi anser att det också har varit bra för studiens tillförlitlighet att kunna jämföra materialet från de olika insamlingsmetoderna.

Urval och avgränsningar

Vår inriktning på allmänna val har styrt vårt urval av undersökta instanser. Att vi i vår undersökning har valt att inkludera både myndigheter och andra samhällsaktörer är mot bakgrund av en tanke om att olika typer av aktörer kan utföra ett betydelsefullt arbete för att underlätta röstningsprocessen för målgruppen, men också utifrån vilka som vi antog arbeta aktivt med frågan.

De valda myndigheternas roll i vår undersökning kändes given utifrån Valmyndighetens övergripande ansvar för valet och Handisams ansvar för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Istället har sättet på vilket de arbetar med varandras ansvarsområden varit i fokus för undersökningen, det vill säga hur Valmyndigheten arbetar med tillgänglighetsfrågor ur ett handikappersperspektiv och om Handisam arbetar med valdeltagande. De samhällsaktörerna som ingår i undersökningen och inte utgör myndigheter är som vi tidigare beskrivit: FUB, Handikappförbunden, samt Centrum för lättläst. FUB, Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, är en handikapporganisation som riktar sig till personer med utvecklingsstörning, vilka till stor del utgör vår målgrupp i undersökningen. Handikappförbunden fungerar som en samlad enhet bestående av ett fyrtiotal handikapporganisationer. Handikappförbundens medverkan i vår studie upplevde vi vara relevant i den bemärkelsen att de skulle kunna ge en samlad bild av vårt undersökningsområde. Stiftelsen Centrum för lättläst distribuerar lättläst material till vår målgrupp med flera. Verksamheten har inför de allmänna valen arbetat för att skapa lättläst valbehandlande informationsmaterial. Detta arbete fann vi intresseväckande i förhållande till vårt undersökta område. De myndigheter och andra samhällsaktörer som har ingått i undersökningen har vi sammanställt i nedanstående tabell där de presenteras tillsammans med respektive verksamhets grundläggande mål samt vilken typ av datamaterial vi insamlat från dem.

Tabell 1. Myndigheter och andra aktörer som har ingått i studien

Aktörer	Mål	Datamaterial
Handisam – myndigheten för handikappolitisk samordning	Arbeta för att samhället ska bli tillgänglig för alla personer oavsett funktionsförmåga	- Asynkron intervju - Information från www.handisam.se - ”Riv hindren” (2009)
Valmyndigheten	Samordna val och folkomröstningar i Sverige	- Asynkron intervju - Information från www.val.se - Handbok och handledningar till kommuner - Handlingsplan för tillgänglighet
FUB – föreningen för barn, unga & vuxna med utvecklingsstörning	Bevaka intressen i samhällsfrågor för personer med utvecklingsstörning, sprida information och att erbjuda stöd till sina medlemmar	- Telefonintervju - Information från www.fub.se
Handikappförbunden (tidigare HSO)	Med en enad röst påverka beslutsfattare, politiker och andra aktörer i syfte att göra samhället mer tillgängligt för personer med funktionsnedsättning	- Telefonintervju - Information från www.handikappforbunden.se - ”Ingen är perfekt” – valbehandlande webbkampanj (2010)
Centrum för lättläst (inkluderar tidskriften 8 sidor & webbsidan ”Alla väljare”)	Tillgodose personer med begåvningsmässigt funktionshinder och andra grupper med lässvårigheter med nyhetsinformation och litteratur	- Telefonintervju - Information från www.lattlast.se - Resultatredovisning (2009) - ”Alla väljare” – valbehandlande webbsida

Tillvägagångssätt

Vi inledde undersökningen genom att göra en efterforskning på Internet för att kartlägga olika myndigheter och andra samhällsaktörers arbete. I ett tidigt stadium tog vi även del av tidigare forskning om ämnet för att få en överblick av vårt forskningsfält. Vi sökte efter forskning i databaserna LIBRIS, Lunds universitets bibliotekskatalog Lovisa, ELIN@Lund, EBSCOhost (SocINDEX) samt Google Scholar. Främst använde vi sökorden ”intellectual

disability” i kombination med ord som exempelvis: ”voting”, ”general elections”, ”participation”, ”citizenship”. Dessa begrepp söktes även med på svenska. Då utbudet av forskning för oss verkade vara mycket begränsat beslöt vi oss för att kontakta Magnus Tideman, professor i handikappvetenskap vid Högskolan i Halmstad, i syfte att få rådgivning om aktuell forskning. Magnus Tideman bekräftade att forskning om undersökningsämnet är begränsat, men gav oss råd som underlättade vår fortsatta sökning. Därpå formulerade vi vårt syfte och frågeställningar. Sedan började vi ta kontakt med fältet via e-post och kunde utifrån den respons vi fick kunde vi avgöra att det fanns potentiella informanter.

Materialinsamlingen påbörjades därefter. Våra telefonintervjuer spelades in och transkriberades sedan i nära anslutning till intervjuerna samt så ordagrant som möjligt. Ur de utskrivna intervjuerna, samt de skriftliga svaren från myndigheterna, sorterade vi sedan så sakligt som möjligt ut den information som informanterna delgav gällande sina synpunkter kring tillgängligheten i de allmänna valen. Även hur deras verksamheter arbetar med frågan, samt vad de ser som hindrande respektive främjande faktorer för valdeltagande.

De informationsdokument som vi använde utgjorde ett komplement till intervjumaterialet för att få en tydligare bild av hur informanterna arbetar med tillgänglighetsfrågor. Vi valde ut information ur dokumenten utifrån vad som var relevant i förhållande till vårt syfte, då dokumenten ofta behandlade fler frågor utöver just valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Därefter kompletterade vi med information från webbsidor. Dessa användes främst för att kunna beskriva verksamheterna eller deras arbete, men två webbsidor utgjorde exempel på valrelaterat material för personer med funktionsnedsättning.

I följande skede sammanställde vi vår resultatdel för att sedan kunna genomföra vår analys. I analysen ställde vi undersökningens resultat i förhållande till den nationella målsättningen om fullt deltagande och analyserade överensstämmelsen dessa emellan utifrån våra teoretiska modeller. Vi har valt att i texten skilja resultat och analys för att göra en tydlig åtskillnad mellan den empiri vi fick fram från vår materialinsamling och de tolkningar vi har gjort av detta. Vi är dock medvetna om att analys sker under hela processen utifrån teori och frågeställningar (Aspers, 2007).

Som två författare till denna kandidatuppsats har vi gjort allt arbete med materialinsamling och bearbetning av detta tillsammans med utantag för transkriberingen av telefonintervjuer som vi delat upp mellan oss. Vi diskuterade alla avsnitt noggrant innan vi konstruerade dem. Ett fåtal av avsnitten har vi skrivit var för sig, men i efterhand har vi granskat och reviderat all text tillsammans.

Etiska överväganden

Forskningsetiska rådets fyra huvudkrav gällande information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande (Vetenskapsrådet, 2010) har utgjort utgångspunkt för vår undersökning. Vi har därför informerat myndigheterna och de andra samhällsaktörerna om undersökningens syfte, samt vad intervjuerna ska användas till. Representanterna från Centrum för lättläst, FUB och Handikappförbunden önskade själva att bli presenterade med namn i uppsatsen. Gällande myndighetspersonerna har vi valt att avidentifiera dessa då vi anser att namnen inte är av relevans och de låtit frågan om de önskar vara anonyma eller inte vara obesvarad.

Inför valet av ämne övervägde vi vilka personer som skulle inkluderas i vår undersökning. Exkluderingen av målgruppen i undersökningen kan betraktas som paradoxal då det övergripande temat i uppsatsen är delaktighet. Dock har vi valt att utelämna dessa ur undersökningen på grund av metodologiska skäl. För att utföra vår undersökning hade vi varit i behov av att utveckla en metodik med ett väl överlagt etiskt förhållningssätt. Detta hade förutsatt ett mer omfattande förarbete inför undersökningen, vilket vår tidsram inte gav utrymme för. Vi anser inte att ämnet i sig är av känslig art, utan rör en av de rättigheter som dessa personer har som medborgare. Däremot kände vi att vi inte kunde försäkra undersökningen en tillräckligt god forskningsetik. Att målgruppen slutligen valdes bort har således berott på vår rädsla att inte uppfylla det forskningsetiska kravet (9§ lag 2003:460 om etikprövning av forskning som avser människor) om att undersökningens nyttovärde ska överstiga skaderisken. Detta eftersom vi finner nyttoaspekten i vår kandidatuppsats relativt låg samtidigt som vi utan säkerhet kunde garantera att det inte fanns någon risk att individer inom målgruppen på något sätt skulle kunna känna sig kränkta inom ramen för undersökningen.

Teoretiska utgångspunkter

Vårt konkreta undersökningsämne, hur olika samhällsaktörer arbetar med att underlätta för personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna delta i allmänna val samt hur de ser på tillgänglighet och hinder i valen för gruppen ser vi, vilket vi tidigare beskrev, som nära sammankopplat med synen på hur funktionshinder skapas. Vi syftar på vad som skulle kunna utgöra hinder för personer med intellektuell funktionsnedsättnings deltagande i allmänna val, samt huruvida problemet kommit ur personernas nedsatta förmåga att förstå vissa fenomen eller om det istället ligger i utformningen av valen och politiken. I vår analys kommer vi därför att använda oss av den individuella och den sociala modellen för funktionshinder.

Dessa modeller utgör två skilda synsätt på vad som skapar ett funktionshinder.

Utgångspunkterna möjliggör diskussion om synen på hinder och möjligheter till valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning, kopplat till samhällsaktörernas svar och den nationella målsättningen om full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Vi vill undersöka vilka synsätt som i samhället verkar finnas på intellektuell funktionsnedsättning. Det vill säga om barriärer som begränsar den samhälleliga tillgängligheten för gruppen kan ses vara orsakade av samhällets utformning.

Den individuella modellen för funktionshinder

Oliver (1996) redogör för den individuella modellen för funktionshinder som ett synsätt, vilket ser funktionshindret som någonting hos de enskilda individerna och menar att fysiska och psykiska begränsningar bottnar just i funktionshindret som skada. Oliver skriver vidare att funktionshinder i den individuella modellen ses som en ”personlig tragedi”, vilken slumpmässigt drabbar vissa individer. Barnes & Mercer (1999) framställer den ”personliga tragedin”, den individuella modellen, som det konventionella perspektivet på funktionshinder. Funktionsnedsättning ses, enligt detta synsätt, som ett patologiskt tillstånd vilket gör den drabbade individen funktionshindrad. Funktionshindret skapas genom att en person avviker från det ”normala” eller ”friska” i fysisk, sensorisk eller intellektuell bemärkelse. Lösningen ligger då i att så långt som möjligt anpassa individen till det som betraktas normalt och stoppa ytterligare försämring av det avvikande tillståndet (ibid.). Normalitet är kopplat till samhällets institutionella och fysiska omgivningar likväl som de sociala roller vi finner normala. Den som inte kan anta någon av de accepterade sociala rollerna eller anpassa sig till omgivningarna får sannolikt uppleva nackdelar i samhället (Lindqvist, 2007). ”Föreställningen om funktionsnedsättning som något individuellt och

onormalt får konsekvenser för hur dessa personer socialiseras till samhällsmedborgare” (Lindqvist, 2007. s.90). Blomberg skriver i *Inklusion, en illusion* (2006) att synen i den individuella modellen har inverkat på samhällsinsatser för personer med utvecklingsstörning eftersom dessa genom tiden präglats av särlösningar för gruppen.

Den individuella modellen för funktionshinder har kritiserats för att synsättet gör personer med funktionsnedsättning till representanter för de sjuka och förkroppsligar den personliga tragedin som ”friska” människor räds. Modellen har även kritiserats för att förringa de åsikter och den kunskap som personer med funktionsnedsättning besitter till företräde för läkare och andra yrkesgrupper med hög legitimitet (Barnes & Mercer, 1999).

Den sociala modellen för funktionshinder

Som en motpol till den individuella modellens synsätt på funktionshinder har den sociala modellen för funktionshinder vuxit fram. Den sociala modellen förnekar inte skador och sjukdomar hos individer med funktionsnedsättning, men ser uppkomna begränsningar som ett resultat av samhällets brister i att möta de behov som funktionsnedsättningarna ger upphov till. Funktionshinder är därav enligt den sociala modellen avgränsat till de begränsningar som uppstår på grund av samhällets fördomar och diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Detta innebär en svårighet för såväl enskilda individer som för gruppen i stort (Oliver, 1996).

I Storbritannien bildade personer med funktionsnedsättningar en kampanjrörelse under namnet UPIAS, Union of the physically impaired against segregation (Barnes & Mercer, 1999). Rörelsen gav 1976 ut en programförklaring, ”Fundamental Principles of Disability”, där ett alternativt perspektiv till den konventionella modellen för funktionshinder för första gången utvecklades. Personlig tragedi som förklaringsmodell till funktionshinder avvisades eftersom denna framtog uppmärksamheten från strukturer av kulturell, ekonomisk och social art som förtryck av människor med funktionsnedsättning (Barnes & Mercer, 1999).

Oliver (1996) redogör för UPIAS, definition av den sociala modellen för funktionshinder från 1979 vilken lyder; “In our view it is society which disables physically impaired people. Disability is something imposed on top of our impairments by the way we are unnecessarily isolated and excluded from full participation in society. Disabled people are therefore an oppressed group in society.” (s. 33).

Gustavsson Holmström (2005) beskriver att modellen har kritiserats av forskare inriktade på intellektuell funktionsnedsättning vilka menar att denna för starkt fokuserar på fysiska funktionsnedsättningar och att personer med intellektuell funktionsnedsättning därför inte upplever sig passa in i modellen fullt ut. Annan kritik som riktats mot den sociala modellen, vilken Barnes & Mercer (1999) presenterar, är att den tenderar att förringa de funktionsnedsatta personernas kroppsliga upplevelser av att vara begränsade då fokus i hög utsträckning ligger på att funktionshindret är en socialt skapad produkt. Den fysiska skadan kan utgöra en viktig upplevelse av funktionshindret.

Tidigare forskning

Valdeltagande bland personer med intellektuell funktionsnedsättning verkar utifrån vår litteratursökning vara ett relativt outforskat ämne. Särskilt begränsad är den svenska forskning som har behandlat ämnet. Vi har däremot kommit i kontakt med vetenskapliga artiklar från Storbritannien, men för att dra paralleller mellan Storbritannien och Sverige krävs det att vi granskar vilka som innefattas i den brittiska gruppen intellektuellt funktionsnedsatta och hur deras röstningssystem samt handikappolitik är utformad. Vi antar dock att intellektuellt funktionsnedsatta som grupp i båda länderna har svårare än befolkning i övrigt att delta i allmänna val. Detta antagande görs eftersom ländernas välfärdssystem inte är helt olika varandra och vi presenterar en del av den brittiska forskningens resultat och vetenskapliga diskussioner. De brittiska studierna är också genomförda senare än de svenska studierna.

Svensk forskning om valdeltagande och medborgarskap för personer mer intellektuell funktionsnedsättning

Magnus Tideman (2000) har skrivit *Kategorisering och normalisering*, en avhandling som tar utgångspunkt i teoretisk och praktisk välfärdspolitik och handikappideologi för personer med utvecklingsstörning. Tideman undersöker bland annat hur levnadsvillkoren ser ut för vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning och har använt inflytande som ett undersökningsområde bland flera där valdeltagande utgjorde en variabel. Utifrån en undersökningsgrupp om 429 personer hade 31 % deltagit i riksdagsvalet 1994, i förhållande till 86 % av den övriga befolkningen. Dessa siffror, vilka är 15 år gamla (undersökningen genomfördes 1995), är bland de senaste vi kommit i kontakt med i forskningsväg avseende valdeltagande hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Tideman menar att den undersökta gruppen antagligen är en av de mest beroende av politiska beslut samtidigt som utvecklingsstörning som funktionsnedsättning bidrar till minskad förståelse för abstrakta som politik kan utgöra ett exempel på (ibid.).

Också Anette Kjellbergs artikel *Being a citizen* (2002) behandlar valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning men med en mer kvalitativ ansats.

I artikeln presenteras resultat från en studie där Kjellberg intervjuat 23 personer med utvecklingsstörning i samband med valet i Sverige 1998. Varje informant intervjuades såväl

före som efter valet och frågorna rörde intresseområden, röstning och vilka personer som kopplat till valet, varit viktiga för informanterna. Kjellberg delar sedan, utifrån informanternas svar, in dem i två grupper där informanterna i den ena gruppen hade ett intresse främst för sin direkta närhet medan informanterna i den andra gruppen hade ett mer generellt intresse för samhället. Personerna i gruppen med ett mer generellt samhällsintresse hyste ett större intresse än personerna i den första gruppen av att utforska sitt medborgarskap men i bägge grupperna förekom inför valet ändå varierande planer på huruvida de skulle delta i röstningen. Efter valet uppgav 8 av 14 informanter i den mer generellt samhällsintresserade gruppen att de hade röstat medan ingen av de 9 deltagarna i den mindre generellt intresserade gruppen hade röstat, dvs. av studiens 23 deltagare röstade totalt 8 personer. Gällande vilka personer som var viktiga då personerna skulle rösta nämndes familj i bägge grupperna. Några av informanter betonade vikten av att familjen medan man bor hemma, skapar ett intresse av och en tradition att rösta (Kjellberg, 2002)

Öie Umb-Carlsons avhandling *Living Conditions of People with Intellectual disabilities* (2005) skildrar intellektuellt funktionsnedsattas levnadsförhållanden i Sverige. Det framkommer att personer med intellektuell funktionsnedsättning har tillgång till samhället i fysisk bemärkelse samt att åtkomsten till offentlig likväl som specialinriktad service och stöd ökar för gruppen. Umb-Carlssons undersökning tyder på att dessa personer bara utövar sitt medborgarskap i begränsad utsträckning. Inslag där medborgarskapet är särskilt begränsat är bland annat vid röstning i allmänna val, deltagande i arbetsmarknaden eller samboskap med partner. I avhandlingen presenteras även att personer med intellektuell funktionsnedsättning deltog i det parlamentariska valet 1998 i betydligt lägre grad än övriga befolkningen. Avhandlingen presenterar emellertid ingen statistik över målgruppens valdeltagande.

I Barbro Blombergs avhandling *Inklusion, en illusion?*(2006) presenteras en studie där villkor för medborgarskap och delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättnings vardagsliv undersöks. Informanterna i studien, som var av kvalitativ art, delgav upplevelser som Blomberg tolkar som en brist gällande medborgarskap och delaktighet för dessa personer. De fogade sig till en roll som inte var förenlig med fullgott medborgarskap och de uppvisade osäkerhet inför sina samhällsliga rättigheter. Blomberg exemplifierar i avhandlingen vad några av informanterna uppgav. En informant berättade att denne röstade, men att hon eller han upplevde att politiker och makthavare ändå inte bryr sig

om personer med handikapp. En annan av informanterna delgav att denne inte röstade på grund av att röstningsprocessen var för krånglig. Emellertid behandlar inte Blombergs studie inte valdeltagande som ett enskilt inslag utan informanterna angav röstningen som en del i en upplevd exkludering från det politiska livet.

Brittisk forskning om valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning

Artikeln *Participation in the 2005 General Election by Adults with Intellectual Disabilities* (Clare, Holland, Keeley & Redley, 2008) undersöker valdeltagandet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning i Storbritanniens allmänna val 2005. I Storbritannien har personer med utvecklingsstörning, likt Sverige, rätt att rösta. Resultaten som presenteras i artikeln visar att målgruppen var kraftigt underrepresenterade gällande deltagande i valet. Utfallet visade på ett valdeltagande på knappt 20 % bland personerna i den undersökta gruppen, mot ungefär 60 % bland den övriga befolkningen. Artikeln analyserar vidare samband mellan deltagande och sociala faktorer. Författarna kunde se en korrelation mellan röstning och målgruppens typ av boende. Personer med intellektuell funktionsnedsättning som bor i hushåll med åtminstone en annan röstande person röstar sannolikt i högre utsträckning än den som bor ensam.

Artikeln *Overcoming the barriers to voting experienced by people with learning disability* av Bell, McKay & Phillips (2001) kartlägger vilka rättigheter personer med utvecklingsstörning har att rösta enligt lagen och konstaterar vidare att det snarare är faktorer i omgivningen som utgör hindrande faktorer. Exempel på sådana faktorer beskrivs vara svårigheter i att kunna ta sig till vallokalerna, bristande läsförståelse samt attityder och bristande kunskap hos allmänheten samt hos personer som arbetar med målgruppen. Sju år senare publicerades den brittiska artikeln *Citizens with learning disabilities and the right to vote* av Marcus Redley (2008) vilken diskuterar anledningen till att kampanjer och artiklar, bland annat ovanstående artikel av Bell, McKay och Phillips (2001), inte fastställer hur man bäst ska stödja målgruppens deltagande i allmänna val. Redley menar att anledningen till detta är att artiklarna samt kampanjerna endast diskuterat frågan i termer av diskriminering och utelämnat det faktum att vissa personer i målgruppen inte har kapacitet nog att kunna delta i röstning. Redley framhåller därför att ett verktyg för att kunna göra en distinktion mellan

vilka som har kapacitet att delta i röstning och vilka saknar kapacitet är en möjlighet för att kunna öka valdeltagandet i gruppen.

Historisk bakgrund

Historiskt sett har delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättningar inte alltid varit något som eftersträvats, mot bakgrund av den anstaltsvård och segregering som rådde under första halvan av 1900-talet (Lindqvist, 2007). Först under 50- och 60-talet började institutionsvården av personer med funktionsnedsättningar att ifrågasättas och dess negativa sidor att uppmärksammas. Under 70- och 80-talet kom handikappolitikens mål istället att bli normalisering samt integrering och institutionsvården kom allt mer att ersättas av öppna vård- och stödformer. Ett viktigt mål var att öka levnadsnivåerna för personer med funktionsnedsättning så att de skulle ligga i nivå med andra medborgares (Tideman, 2000). Under 70-talet förändrades livsvillkoren drastiskt för gruppen då avinstitutionaliseringen fick fart och gruppboenden öppnade. 1972 presenterade Handikappreformen, som nyligen hade etablerats programmet *Ett samhälle för alla*, i vilken det konstaterades att handikapp skall ses som brister i samhället och kan minskas genom att vikt läggs vid att undanröja hinder i samhällets utformning (Lindqvist, 2007).

De rättighetslagar som idag främst garanterar stöd till personer med funktionshinder, LSS och LASS infördes efter 1989 års handikapputredning som visade på att det stöd som gavs personer med funktionsnedsättning innehöll stora brister samt kunde variera mellan kommuner och beroende på vilka funktionsnedsättningar det gällde. Utredningen kom att leda fram till en reform av hela handikapplagstiftningen. Detta ledde till uppkomsten av LSS och LASS, två nya rättighetslagar vilka gav större utrymme för individerna att utöva inflytande över sin situation (Bengtsson, 1998).

Ytterligare en historisk förändring av vikt är borttagandet av möjligheten att omyndigförklara grupper i samhället och därmed också fråntagande av deras rösträtt i allmänna val. I propositionen 1987/88:124 föreslog regeringen avskaffning av institutet för omyndigförklaring och att personer som tidigare blivit omyndigförklarade istället skulle få stöd i form av god man- eller förvaltare. Dessa stödformer skulle inte, till skillnad från omyndigförklaringen göra att de berörda personerna förlorade sin rösträtt i allmänna val. Enligt Lagutskottets yttrande avspeglar omyndigförklaring en äldre tids synsätt och kan

försämra individers psykiska tillstånd och sociala anpassning samt att just fråntagande av rösträtt har upplevts särskilt negativt för de berörda individerna (LU 1987/88:9).

Aktuellt politiskt läge

Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79)

1999 identifierade bemötandeutredningen *Lindqvist nia* (SOU 1999:21) brister i ställningen i det svenska samhället för personer med funktionsnedsättning. Utredningen förtydligade vikten av en förstärkning av gruppens delaktighet och inflytande i samhället samt att det fanns behov av en förbättring gällande bemötande och attityder mot gruppen.

I *Inklusion, en illusion?* beskriver Blomberg (2006) att bemötandeutredningen, tillsammans med FN:s standardregler från 1993 om full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättningar lade grund för propositionen 1999/2000:79 *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*.

I propositionen (prop.1999/2000:79) presenteras regeringens förslag på mål och inriktning för den svenska handikappolitiken under närmast kommande tioårsperiod. De nationella mål som presenteras i propositionen syftar till att handikappolitiken tydligare ska arbeta med att undanröja hinder som står i vägen för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta fullt ut i samhället. Förslaget presenterar att arbete bör fokusera på de tre huvudområdena; att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligt samhälle samt att förbättra bemötande av personer med funktionsnedsättning. Alla statliga myndigheter innefattas i de nationella målen och ska utgöra ett föredöme gällande tillgänglighetsarbete, avseende så väl lokaler som verksamhet och information.

I propositionen konstateras vidare att för att alla hinder som står i vägen för fullt deltagande i samhället för personer med funktionshinder behöver politiken alltmer bedrivas ur ett medborgarperspektiv, dvs. utifrån det faktum att personer med funktionsnedsättning i sin roll som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter i samhället som medborgare utan funktionsnedsättning. Längre fram i propositionen fastställs även att det för alla är en grundläggande demokratisk rättighet att rösta i allmänna val men att många vallokaler är otillgängliga vilket omöjliggör för vissa grupper av personer med funktionsnedsättning att rösta i vallokalerna på valdagen (prop. 1999/2000:79).

Uppföljning av den nationella handlingsplanen

Propositionen följdes upp år 2002, 2005, och 2009 i skrivelser utgivna av Socialdepartementet. År 2009 bedömde Regeringen, i uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt (Skr. 2009/10:166), att tillgängligheten har utvecklats i positiv bemärkelse i flera av samhällets sektorer. Funktionshinderperspektivet beskrivs ha fått en mer betydande roll i genomförande- och planeringsarbetet i samhället. Det har skett ett kunskapslyft i frågor om alla människors lika rätt till deltagande i samhället under den tidsram handlingsplanen har sträckt sig, vilket Regeringen menar skapar en god grund för arbetet att utvecklas från. Särskild bland statliga myndigheter har arbetet med att framta handlingsplaner för tillgänglighet fortskridit framgångsrikt.

Genomförandet av målen i den nationella handlingsplanen har emellertid inte uppnåtts till fullo. Det kvarstår arbete för att uppnå jämlikt deltagande i alla delar av samhället. Dock menar regeringen att en grund för handikappolitiken har lagts genom arbetet med målen. Heltäckande utvärderingar av handlingsplanens effekt i samhället saknas även i vissa sektorer av samhället vilket medför att det är svårt att mäta utvecklingen av tillgänglighet från handlingsplanens ikraftträdande till slutfasen av tidsperioden planen omfattar.

Regeringen fastställer att tillgänglighetsarbetet måste utvecklas vidare och frågorna om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste stärkas i det fortsatta arbetet. Den nationella handlingsplanens övergripande målsättning kvarstår tills vidare, det vill säga att politiken även i fortsättningen ska sträva efter ett samhälle som möjliggör deltagande för personer med funktionsnedsättning. Regeringen kommer att utforma en strategi som ska sträcka sig under en femårsperiod från och med år 2011 och i denna strategi kommer nya mål att framtas som senare ska kunna uppföljas (Skr. 2009/10:166).

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN:s generalförsamling i december 2006 och hade i mars 2008 undertecknats av 125 stater, bland annat Sverige. Till konventionen hör också ett protokoll som möjliggör för enskilda personer eller grupper att klaga till en övervakningskommitté då de upplever att deras rättigheter inte tillgodosätts. Protokollet var frivilligt för staterna att underteckna och hade i mars 2008 undertecknats av 71 stater (Ds 2008:23). Konventionen och protokollet trädde i kraft 3 maj 2008 (prop. 2008/09:28). Syftet med konventionen är att personer med

funktionsnedsättningar genom undanröjandet av hinder i samhället skall kunna utnyttja de rättigheter som nämns i övriga centrala konventioner om mänskliga rättigheter (Ds 2008:23). Gällande politiska rättigheter anges i artikel 29 *Deltagande i det politiska och offentliga livet* att personer med funktionsnedsättning ska ha samma politiska rättigheter som andra. Bland annat beskrivs att konventionsstaterna ska verka för att personer med funktionsnedsättningar ska kunna rösta och bli valda i det politiska livet och att verksamhet kopplat till val är lättförståelig och tillgänglig. Konventionsstaterna ska även garantera att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i val och vid önskan kunna assisteras av en fritt vald person i samband med röstning (Ds 2008:23).

Presentation av empiriskt material

Vi kommer i detta avsnitt att presentera de resultat vi fått fram i vår undersökning gällande hur de utvalda myndigheterna och andra samhällsaktörerna resonerar kring och arbetar med tillgänglighet i allmänna val för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Dels hur de sammantaget ser på gruppens möjlighet att delta i allmänna val och dels hur de själva arbetar med frågan.

Handisam, myndigheten för handikappolitisk samordning

Handisam, Sveriges myndighet för handikappolitisk samordning, beskriver på sin webbsida att de i sin verksamhet har som uppgift att verka för genomförandet av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Utifrån målsättningarna om ett handikapperspektiv som återfinns i alla samhällssektorer samt att skapa kunskap och medvetenhet kring hur man kan öka delaktighet och jämlikhet i samhället för personer med funktionsnedsättning arbetar Handisam med tillgänglighetsarbete i olika samhällsinstanter. Detta sker bland annat genom att Handisam samordnar och ser över myndigheternas tillgänglighetsarbete, stödjer kommunernas och landstingens arbete samt framtar riktlinjer för tillgänglighet (Handisam, 2008).

I Handisams guide *Riv hindren - riktlinjer för tillgänglighet* (2009) beskrivs hur statliga myndigheter ska bli tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I förorden skrivs att även om staten och dess myndigheter ska vara ett föredöme för tillgänglighet hoppas Handisam även nå ut till andra aktörer eftersom alla insatser i samhället är viktiga. Texten behandlar olika tillgänglighetsfrågor som myndigheterna ska arbeta med för att uppfylla det ansvarskrav som de enligt regeringens förordning 2001:526 har för genomförandet av handikappolitiken. Myndigheterna ska enligt riktlinjerna arbeta för att tillgängliggöra sin information, verksamhet och lokaler för personer med funktionsnedsättningar. Skriften behandlar också olika funktionsnedsättningar och beskriver vilka varierande tillgänglighetsbehov dessa kan föranleda. Personer med nedsatt kognitiv förmåga beskrivs som en heterogen grupp. Det konstateras därav att tillgänglighet kan betyda olika saker för olika individer med kognitiva funktionsnedsättningar. Exempelvis nämns lättbegriplig omgivning och utrustning, enkel information genom exempelvis anpassat språk och symboler samt att gruppen ibland kan ha behov av att få hjälp av någon annan person i vissa

sammanhang (Handisam, 2009). I textens förord (Handisam, 2009, s.3) uttrycker Handisams generaldirektör Carl Älfvåg att ”Drygt en miljon människor har en funktionsnedsättning. Det får inte vara ett hinder”.

När vi i vår undersökning frågade informanten från Handisam om de allmänna valen är tillgängliga för personer med intellektuell funktionsnedsättning fick vi svaret att valen inte är tillgängliga för gruppen i den grad man kunde önska. Informanten beskrev vidare att ”Valhemligheten är ett uppenbart problem samt för krångliga valsedlar och procedurer”. Kring Handisams arbete för personer med funktionsnedsättningar i allmänna val beskrev informanten att de inte har arbetat specifikt med tillgängligheten i just valen, men menade att det är ett problem att det läggs mer vikt vid fysisk tillgänglighet än på tillgängligheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Detta är enligt informanten ett problem som Handisam är medvetna om och ska lyfta fram tydligare, liksom att deras riktlinjer för tillgänglighetsarbete gällande intellektuell funktionsnedsättning behöver utvecklas. Informanten uttryckte även att Handisam följde Valmyndighetens och Länsstyrelsernas arbete inför valet 2010 och påpekade att det behövdes flera tillgänglighetsförbättringar avseende vallokaler och valprocedurer.

Valmyndigheten

Den centrala Valmyndigheten, vilken vi har varit i kontakt med i vår undersökning, har ansvaret för att samordna val och folkomröstningar i Sverige och ska bland annat sprida information till väljarna inför valet, framställa material till valet samt ta fram handledningar och utbildning till vägledning för valarbete till landets valnämnder och länsstyrelser (Valmyndighetens hemsida, 2010). Den centrala Valmyndigheten har det övergripande ansvaret för frågor kopplade till val medan länsstyrelserna är ansvariga för frågor om valet i det egna länet och valnämnderna är ansvariga i kommunerna och svarar för vallokaler och röstmottagare (Vallagen 2005:837, kap. 3).

Vår informant från Valmyndigheten svarade utifrån den centrala Valmyndighetens begränsade ansvar för vallokaler och röstmottagare, på frågan om det finns hinder i verksamheten som försvårar deltagande för personer med funktionsnedsättning, att det inte finns några tydliga hinder av det slaget som Valmyndigheten kan avhjälpa. Informanten beskriver att många frågor om tillgänglighet ligger på kommunal nivå och att

Valmyndigheten inte har något tillsynsansvar över dessa. Gällande hinder i verksamheten framlägger informanten att ”Det är även andra externa faktorer som indirekt inverkar på möjligheten till valdeltagande för personer med funktionsnedsättningar”.

Valmyndigheten kan enligt informanten dock ge råd och upplysningar till valnämnderna och länsstyrelserna om tillgänglighetsarbete, även om de inte har tillsynsansvar över dessa. För detta ändamål lyfte informanten fram handboken *Kommunens uppgifter vid valen 2010* samt dokumenten *Handledning röstmottagning i vallokal* och *Handledning förtidsröstning*. En fråga om tillgänglighet som behandlas i handboken *Kommunens uppgifter vid valen 2010* är utgångspunkten att vallokaler ska vara tillgängliga fysiskt, vad som krävs för att frångå kravet på tillgänglighet samt möjligheten för väljare som inte kan komma in i en vallokal att göra i ordning sin röst utanför vallokalen om valhemligheten kan bevaras. Det andra inslaget om tillgänglighet som presenteras är att kommunerna kan kontakta handikapporganisationer för råd om tillgänglighet (s.43-44, 58). I handledningsdokumentet *Handledning Röstmottagning i vallokal (s.11)* och *Handledning förtidsröstning (s.19)* uppmanas röstmottagare att hjälpa väljare som på grund av funktionshinder behöver hjälp vid röstningen samt att röstmottagarna bör kunna ge information och svara på frågor till väljare. Möjligheten att rösta utanför lokalen för personer som på grund av bristande tillgänglighet inte kan komma in i vallokalen anges också i handledningen för röstmottagning i vallokal (s. 19). Dessa anvisningar är enligt informanten den centrala Valmyndighetens främst nyttjar för att ge råd och upplysningar om tillgänglighetsarbete i valen. Handboken och handledningarna ovan beskriver också budröstning, vilken är en rättighet som anges i vallagen 4§ 7 kap. Den möjliggör röstning genom bud för personer som på grund av sjukdom, funktionshinder eller ålder inte kan ta sig till vallokalen. I vissa kommuner kan man ansöka om ett kommunalt bud som lämnar ens röst (Valmyndigheten, 2010).

Valmyndighetens handlingsplan för tillgänglighet från 2009 beskriver att myndighetens verksamhet och information ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det skall vara möjligt för dessa att besöka eller arbeta i verksamheten samt kunna ta del av information och på andra sätt delta i myndighetens verksamhet. I tillgänglighetsplanen beskrivs att tillgänglighetsaspekten ska vara prioriterad och att man inför varje val som

hålls, ska samla in aktuell kunskap på området inför planeringen och tillverkandet av valrelaterat informationsmaterial (Valmyndigheten, 2009).

Informanten i vår undersökning beskrev att Valmyndigheten inom ramen för sitt ansvar att sprida praktisk information inför val, även producerar särskilt anpassat informationsmaterial. Exempel på det material som finns att tillgå är, enligt handläggaren, information på teckenspråk, punktskrift och information inläst på Cd-skiva samt en broschyr på lättläst svenska. Broschyren skickas ut till ett antal adresser som finns i Centrum för lättlästs register, men kan också beställas från Valmyndigheten, vilket det informeras om i röstkortet. Informanten angav dock fram att Valmyndigheten har problem med att nå ut med den riktande informationen till alla som skulle behöva den eftersom det inte finns något fullständigt register över vilka dessa personer är. Vidare beskrev informanten att Valmyndighetens webbsida innehåller lättläst information samt att man där även kan få tillgång till en film innehållande information om röstning.

FUB - förbundet för barn, unga & vuxna med utvecklingsstörning

FUB, föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, beskriver på sin webbsida att de är en intresseorganisation med ca 27 000 medlemmar bestående av så väl personer med utvecklingsstörning, anhöriga till personer med utvecklingsstörning och andra som delar föreningens grundsyn. Inom organisationen finns 150 lokalföreningar på olika ställen i landet. FUB arbetar bland annat med att bevaka intressen i samhällsfrågor på olika nivåer för personer med utvecklingsstörning, att sprida information och med att erbjuda stöd till sina medlemmar. Inom ramen för FUB finns också Klippan som är en sektion för medlemmar som själva har en utvecklingsstörning (FUB, 2011).

”Det är en komplex fråga, vad personer med intellektuell funktionsnedsättning är i behov av vid valdeltagande. Det är långt ifrån det att valsedlarna ska vara i olika färger. Men kunskap och intresse för brukarna.”

Detta svar gav Pie Blume, ombudsman inom riksförbundet FUB, på vår intervjufråga om vilket stöd personer med intellektuell funktionsnedsättning är i behov av för att i högre utsträckning delta i de allmänna valen.

Pie Blume ansåg att det är ett problem att politiken inte är angelägen för gruppen och lyfter fram att eftersom en utvecklingsstörning oftast innebär en något sämre omvärldsorientering

än hos övriga befolkningen så ställer det högre krav på att valprocessen måste kännas angelägen för att gå att begripa. Att frågorna måste beröra dig är viktigt för de flesta men svårigheten i omvärldsorienteringen gör det ännu viktigare för dessa personer, menade Pie Blume.

Ett annat hinder som kan försvåra valdeltagande för målgruppen, är enligt Pie Blume, bristfällig kunskap bland valförrättarna om det stöd personer med funktionsnedsättning har rätt till i vallokalen. Vissa medlemmar i FUB har erfarit att valförrättare motsatt sig när de har ombesörjt själva röstningen. Detta tolkar Pie Blume som en funktion av bristande kunskap hos valförrättarna. Ombuden i fråga har dels utgjorts av den ombudstyp som återfinns i vallagen (2005:837) 4 § kap. 7 och dels av personer som i vallokalen har fyllt en ledsagande funktion för personen med funktionsnedsättning.

Pie Blume berättade vidare i intervjun att det kan vara svårt att ge enhetlig bild av hur FUB arbetar med frågor om valdeltagande eftersom organisationen består av riksförbundet, länsförbund och lokalföreningar, vilka kan bedriva sinsemellan olika sorters arbete. Även att man på riksförbunds nivå inte arbetar i direktform med frågan, men att man i de olika lokalföreningarna till exempel kan bjuda in politiker till diskussioner samt har arbetat för att uppmuntra gruppboenden och dagliga verksamheter att arbeta med frågan. Att dessa ska informera brukarna om valet samt att hjälpa dem att ta sig till vallokalerna.

På riksförbunds nivå görs försök att stimulera partier och myndigheter att skriva lättläst information vilket indirekt är ett sätt att arbeta med valdeltagande utifrån att tydlig information som går att förstå är en förutsättning för att kunna delta i val. Pie Blume beskrev vidare att ett annat indirekt arbete som riksförbundet bedriver är att arbeta efter samt sprida FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Ytterligare ett indirekt arbete som Pie Blume lyfter fram är Handikappförbundens valblogg i vilken FUB indirekt medverkat i utifrån sin roll som medlemsförening i Handikappförbunden. Representanter från FUB medverkade även aktivt som skribenter i bloggen, däribland Pie Blume.

Handikappförbunden

Vi vände oss även till Thomas Jansson, ledamot i Handikappförbundens styrelse, i syfte att få veta om hur Handikappförbunden (tidigare HSO) arbetar med frågor om tillgänglighet vid allmänna val.

Handikappförbunden är organisation bestående av rikstäckande, svenska handikappförbund. Genom att med en enad röst påverka beslutsfattare, politiker och andra aktörer arbetar de i syfte med att göra samhället mer tillgängligt för personer med funktionsnedsättning. Representanter från Handikappförbunden sitter med i referensgrupper i flera myndigheter för att delge sin kunskap och föra fram handikappfrågor till diskussion (Handikappförbunden, 2010.)

I vår intervju med Thomas Jansson berättade han att Handikappförbunden har arbetat för att i valdebatten lyfta fram handikappfrågorna. Organisationen har även drivit en webbsida, ”Ingen är perfekt”, som inför valet syftade till att lyfta frågor om funktionsnedsättningar i samhället och som de själva uttrycker, kräva konkreta svar av Sveriges politiker, oavsett partifärg, bland annat genom att sprida blogginlägg om funktionsnedsättningar. (Handikappförbunden, 2010).

Thomas Jansson betonade i intervjun vikten av att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska ha möjlighet att ta del av lättillgängligt politiskt informationsmaterial inför de allmänna valen samt att bristen på lättläst text utgör ett hinder för valdeltagande. Thomas Jansson beskrev även, likt Pie Blume, att en svårighet i personer med funktionsnedsättningar valdeltagande är när de nekats rösta med ombud eftersom valförrättarna har haft bristande kännedom vilket stöd målgruppen har rätt till i röstningsprocessen. Han menade att det är fråga om valförrättarnas otillräckliga utbildningsnivå, att den måste höjas. Utav Thomas Jansson fick vi också berättat för oss att många personer med utvecklingsstörning har med sig just ett ombud till vallokalen.

Centrum för lättläst

Som en ytterligare undersökt aktör har vi Centrum för lättläst som, utifrån den beskrivning som återges på verksamhetens webbsida, är en stiftelse som distribuerar tjänster i form bearbetning av textmaterial till lättläst format. Verksamheten ger även ut böcker, nyheter och

samhällsinformation på lättläst svenska (Centrum för lättläst, 2010). Centrum för lättlästs målsättning beskrivs i deras resultatredovisning från 2009:

”Målet för statens bidrag till Centrum för lättläst är att personer med begåvningsmässigt funktionshinder och vissa andra grupper med lässvårigheter skall tillgodoses med nyhetsinformation och litteratur.”(s.5).

Inom verksamheten återfinns: den oberoende nyhetstidningen ”8 sidor” skriven på lättläst svenska, LL-förlaget som utger lättläst litteratur, Lättläst-tjänsten vilken bearbetar texter till lättläst språk och håller utbildningar i lättläst skrivande samt läsombud vilka har i uppdrag att inspirera äldre och funktionshindrade till att läsa. Centrum för lättläst arbetar på uppdrag av riksdagen och regeringen, men erbjuder tjänster till både myndigheter, företag och andra som är i behov av hjälp med bearbetning av textmaterial. (Centrum för lättläst, 2010)

Vi har intervjuat Mats Ahlsen som är chefredaktör för den lättlästa tidningen ”8 sidor” som inför valet 2010 startade webbsidan ”Alla väljare”, vilken numera är nedlagd i den bemärkelsen att den inte längre uppdateras. ”Alla väljare” var en valbevakande hemsida som närmade sig samhälls- och valfrågor på ett lättillgängligt språk och genom ljud och bilder som gjorde den tillgänglig för alla, även för personer som har svårt att ta del av den politiska debatten i övrig media. Ett inslag på webbsidan var lättlästa intervjuer samt videointervjuer med alla partiledare i den dåvarande riksdagen. Ett annat var en frågelåda där läsarna kunde posta frågor som politikerna fick svara på (Alla väljare, 2010).

Mats Ahlsen berättade att ”Alla väljare” var, likt tidningen ”8 sidor”, politiskt och religiöst obunden och erhöll därmed inte några medel från partier eller andra intressenter. Han underströk vidare att trovärdigheten är fundamental om man ska driva en sida som ”alla väljare” och att detta till och med skulle kunna ha skadats om staten hade stöttat projektet.

”Det spelar ingen roll om du förstår en politisk broschyr som ett parti har skrivit på lättläst [svenska]. Du måste kunna veta vad politiken handlar om, vilka politikerna är, hur de låter och ser ut, var partierna kommer ifrån och vad de tycker i stort. Du måste kunna ta kontakt med politikerna och du måste kunna få svar från dem. Allt det där glömmes man bort tycker jag. Det handlar inte bara om att avkoda bokstäver.”

Detta var det svar som Mats Ahlsen uttryckte i vår intervju när vi frågade om hans syn på hinder som finns för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna delta på lika villkor som övriga befolkningen. Han beskrev vidare att många människor möter en tröskel när de ska ta sig an politisk information på grund av språkliga barriärer, vilket låg till grund för "Alla väljare". Detta utifrån att han ville han ge ett exempel på hur man kan få personer med nedsättning i läs- och förståelseförmåga att bli intresserade och aktiva samt att känna sig inbjudna i politiken. Mats Ahlsen berättade att responsen på "Alla väljare", utifrån besöksantalet på webbsidan, var god. Under valmånaden hade "8 sidor" och "Alla väljare" tillsammans 170 000 besökare. Mats Ahlsen betraktade det som mycket goda siffror med tanke på att "Alla väljare" som projekt inte hade några resurser till marknadsföring. Han berättade att de även fått positiv respons i form av glada tillrop från såväl politiker, personal inom omsorg och skola som från läsare.

Centrum för lättläst gav inför valet 2010 även ut en broschyr, "Rösta på oss", där verksamheten på eget initiativ kontaktade partierna i den dåvarande riksdagen och skapade ett lättläst informationsmaterial som sammanfattade de olika partiernas ståndpunkter och valfrågor (Centrum för lättläst, 2010). Broschyren kan laddas ner från Centrum för lättlästs webbsida, men kunde även beställas i tryckt format och Mats Ahlsen bedömde att intresset för skriften var stort och att det gjordes många utskick. Annat material kopplat till valet var skriften *8:a sidors valskola* om politik, demokrati och valet (Centrum för lättläst, 2010). Vi frågade även Mats Ahlsen om Centrum för lättläst hade någon inblandning i Valmyndighetens lättlästa material om röstning, men fick svaret att Valmyndigheten konstruerar allt sitt material på egen hand för att kunna ha full kontroll över terminologin. Valmyndigheten samarbetar således inte med Centrum för lättläst i det avseendet. Valmyndigheten använder emellertid de adresser som finns i Centrum för lättlästs register, vilket vi beskrev i avsnittet om Valmyndigheten.

Analys

De undersökta verksamheterna är av olika art och arbetar med olika typer av frågor. Vi har därför valt att bygga vårt analysavsnitt utifrån deras olika förståelse i frågan och se vilken bild de sammantaget förmedlar gällande tillgängligheten i de allmänna valen för personer med intellektuell funktionsnedsättning, samt vad informanterna lyfter fram som hindrande respektive befämjande faktorer i frågan och hur deras verksamheter arbetar med frågan. Vi kommer att ställa informanternas samlade bild av tillgängligheten i valen i relation till den nationella målsättningen om full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Som teoretisk utgångspunkt i analysen av informanternas bild av tillgängligheten kommer vi ha den sociala och den individuella modellens synsätt på funktionshinder.

För att åskådliggöra aktörernas samlade svar på våra frågeställningar har vi konstruerat en tabell (se tabell 2). Tabellen återger vad i informanternas utsagor som vi finner vara svar på våra frågeställningar. Syftet med tabellen är att ge en enhetlig bild av vårt empiriska material rörande tillgänglighet och för att använda den som utgångspunkt för vår analys.

I vår undersökning granskar vi underlättande faktorer för valdeltagande för målgruppen, men i intervjuerna samt i tabellen integrerar vi synen på underlättande faktorer och aktörernas arbete med frågan. Detta eftersom stödjande arbete går att likställa med syn på vad som utgör underlättande faktorer.

Tabell 2. Sammanställning av empiriskt material utifrån uppsatsen frågeställningar.

Aktörer	Svar på om valen är tillgängliga för gruppen	Arbete för att underlätta valdeltagande	Syn på hindrande faktorer
Handisam	Inte i önskad grad	Arbetar inte specifikt med frågan	Valhemligheten. Krånglig röstningsprocess
Valmyndigheten	Svarar att ansvaret till stor grad ligger på kommunal nivå.	Råd och anvisningar om tillgänglighetsfrågor till kommunerna. Anpassat informationsmaterial.	Svårigheter med att nå ut med det anpassade informationsmaterialet.

FUB	Anser att det finns hinder för tillgängligheten.	På lokalnivå kan stödjande arbete inför valen bedrivas.	Politiken är inte angelägen för gruppen. Bristfällig kunskap hos valförrättarna.
Handikappförbunden	Anser att det finns hinder för tillgängligheten.	Arbetar inte direkt med frågan.	Brist på lättläst material. Bristfällig kunskap hos valförrättarna.
Centrum för lättläst	Anser att det finns hinder för målgruppen att förstå politiken	Webbsidan ”Alla väljare”. Producerar lättläst valrelaterat material.	Krångliga språkliga barriärer. Valdeltagande försvåras pga otillgänglig politik.

Underlättande faktorer för valdeltagande

Förutom det stöd arbete som presenterats i sammanställningen i tabell 2 beskrev representanterna från FUB och Handikappförbunden också att personer med intellektuell funktionsnedsättning ibland använder sig av möjligheten att rösta med ombud eller att ha med sig en person som kan bistå dem med stöd i vallokalen för att underlätta sitt valdeltagande. Gällande det arbete som representanten från FUB beskrev att vissa av deras lokalföreningar bedriver inför allmänna val kan säkert vara betydelsefullt för dem som kommer i kontakt med det men vi vill inte benämna det som stöd i generell mening. Detta för att det dels förutsätter att man är medlem i FUB och dels bor på en ort där lokalföreningen erbjuder stödet.

I tabellen kan avläsas att både Valmyndigheten och Centrum för lättläst arbetar med produktion av lättläst material i avsikt att bland annat underlätta valdeltagandet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Också representanterna från FUB och Handikappförbunden menade delgav att sådan information var viktig för gruppens möjligheter till valdeltagande. Vad gäller Handisam arbetar de inte specifikt med frågan om tillgänglighet i de allmänna valen. Dock stämmer deras beskrivning i *Riv hindren* (2009) av vilket stöd gruppen i allmänhet kan vara i behov av, överens med de andra informanternas syn på vikten av tillgänglig information och den betonar specifikt ett lättförståligt språk. Den lättillgängliga information som enligt vår undersökning verkade finnas inför Valet 2010 är Valmyndighetens lättlästa informationsmaterial samt Centrum för lättlästs valrelaterade material och webbsidan ”Alla väljare”.

Genom att producera särskilt anpassat material för att öka tillgängligheten i valen undanröjer aktörerna ett strukturellt hinder i form av svårförstådd information. Vi tänker att den sociala modellens synsätt på funktionshinder kan appliceras på denna typ av stöd eftersom det syftar till att anpassa samhället efter de specifika behov som en intellektuell funktionsnedsättning kan medföra. Att anpassa samhället efter individerna istället för tvärtom visar på att hinder som uppstår för personer med funktionsnedsättning kan undanröjas på ett strukturellt plan. När krånglig information avhjälpas av samhället borde en intellektuell funktionsnedsättning inte behöva inskränka på individernas möjligheter att delta i allmänna val i lika stor utsträckning som annars kanske hade varit fallet.

Dock kvarstår det problem med att den lättlästa informationen förlorar betydelse om den inte når målgruppen. Att det i Sverige inte förs adressregister över vilka personer som är i behov av lättläst material medför att Valmyndigheten inte kan skicka ut det anpassade informationsmaterialet till alla som skulle kunna vara i behov av det. Materialet måste därför beställas eller på annat sätt uppsökas aktivt av den enskilde. Individens förmåga att navigera sig till den lättlästa informationen från Valmyndigheten blir därför i många fall betydande för om individen får tillgång till materialet eller inte. Det samma gäller lättläst material från andra samhällsaktörer. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det, enligt våra informanternas utsagor, verkar finnas vissa försök till undanröjande av hinder för valdeltagande och tillgodogörande av politisk information för målgruppen.

Hindrande faktorer för tillgängligheten i de allmänna valen

I vårt empiriska material kan vi förutom ovan diskuterade stödinsatser också se resultat som verkar tyda på att våra informanter kan se hinder och aspekter av otillgänglighet i de allmänna valen, vilka försvårar valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning. I informanternas svar på vad som utgör hinder faktorer lyfts svårigheter inom två olika områden fram (se tabell 2.). Detta är dels svårigheter kopplat till själva röstningen och dels svårigheter i att förstå politiken och därigenom skapa sig en önskan av att vilja delta i valen.

Representanterna från Handikappförbunden och FUB lyfte fram svårigheter som personer med intellektuell funktionsnedsättning har råkat utföra i samband med röstning då de velat rösta med bud eller haft med sig en person som kunnat bistå dem med stöd i vallokalen. Detta

menade representanterna bero på dålig kunskap hos röstmottagarna. De kommunala valnämndernas ansvar för många av tillgänglighetsfrågorna i de allmänna valen tror vi kan göra det svårt att säga hur tillgängliga vallokaler och röstningsprocess i allmänhet är för personer med olika typer av funktionsnedsättningar. Eftersom standarden utifrån det borde kunna variera mellan olika kommuner och inte heller följs upp av den centrala Valmyndigheten. Också representanten från Handisams uttalande om att de allmänna valen inte är tillgängliga för personer med intellektuell funktionsnedsättning i den grad de skulle önska, talar för att det finns svårigheter i tillgängligheten till valen för gruppen.

Förutom svårigheter kopplat till själva röstningen har representanterna från Handikappförbunden, FUB och Centrum för lättläst även lyft fram vikten av att förstå politiken för att det ska kännas meningsfullt att delta i de allmänna valen. Thomas Jansson, Handikappförbunden och Pie Blume, FUB framhöll att handikappfrågor inte ges stort utrymme i politiken. Pie Blume menade vidare att detta är problematiskt utifrån att svårigheter i att förstå politiken på grund av nedsatt intellektuell förmåga ställer större krav på att politiken ska kännas angelägen för att individerna ska kunna förstå den. Mats Ahlsen ansåg att politikens krångliga språk är ett hinder för gruppen och menar på att en upplevelse av att politik som något krångligt och att man inte förstår vad politikerna säger gör det svårt att känna sig inbjuden i politiken.

Kjellberg (2002) framhåller att ett generellt intresse för samhället är viktigt för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska delta i allmänna val. Vi tänker att det, kopplat till valen, också är viktigt med förekomsten av politisk information som går att förstå för att individerna som är intresserade av samhällets utveckling ska kunna hitta vilket politiskt parti som har åsikter som överensstämmer med deras egna. Om så inte är fallet borde det finnas en risk att också personer som egentligen har ett intresse för samhället avstår från att rösta på grund av en upplevelse om att politiken är för krånglig.

De ovan nämnda hindren kan enligt den sociala modellens syn på funktionshinder ses som att samhället genom svårförstådda processer handikappar personer med intellektuell funktionsnedsättning. Dock undrar vi över om det kan förhålla sig så att hindren för delaktighet, utifrån våra informanternas utsagor, återfinns i samhället på grund av ett synsätt på funktionshinder som snarare ligger i linje med den individuella modellens syn på

funktionshinder? En sådan syn medför att hindren inte ses som strukturellt åstadkomna utan som individuella problem.

Hinder hos individen eller i samhället?

Resultaten i vårt empiriska material (se tabell 2.) tyder på att frågan om tillgänglighet i de allmänna valen för personer med intellektuell funktionsnedsättning i allmänhet inte verkar vara en högprioriterad fråga hos merparten av de undersökta verksamheterna. Detta i kombination med de hinder och svårigheter som informanterna lyfter fram som försvårande för gruppens deltagande i de allmänna valen anser vi stämmer dåligt överens med målsättningen om full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Som vi betraktar proposition 1999/2000: 79 och dess målsättningar för handikappolitiken tycker vi att den exemplifierar den syn på funktionshinder som återfinns i den sociala modellen. Detta utifrån textens betoning av samhällets ansvar för att undanröja hinder som står i vägen för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta fullt ut i alla samhällsarenor. När det kommer till möjligheten att rösta i allmänna val beskrivs i propositionstexten smala dörrar och höga trösklar som hindrande faktorer för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta. Funktionshindret läggs också där, i enighet med den sociala modellens synsätt, i omgivningen istället för hos de enskilda personernas fysiska nedsättningar vilka skapat behovet av den tillgängliga miljön. Dock undrar vi över varför svårförstålig information, komplexitet i röstsystem eller att inte förstå hur man praktiskt ska handla i en vallokal, i texten inte nämns som hindrande faktorer för personer med funktionsnedsättning. Inte heller vikten av lättillförstålig information inför valen beskrivs som en viktig faktor för att underlätta valdeltagande för personer med funktionsnedsättning.

Frånvaron av en diskussion i propositionen (prop.1999/2000:79) om andra tillgänglighetsaspekter i allmänna val än endast den fysiska kan anses stämma dåligt överens med strävan efter att alla medborgare ska ha lika jämlika rättigheter. Detta gör att vi ifrågasätter om den sociala modellens synsätt på funktionshinder också återfinns i synen på intellektuell funktionsnedsättning eller om fallet är att den individuella modellens synsätt är rådande.

Lindqvist (2007) skriver att utifrån den individuella modellens sätt att se på funktionshinder blir bristande tillgänglighet ett resultat av att individens skada eller nedsättning hindrar denne från att utföra sådant som personer utan funktionsnedsättning klarar av. Vi tänker med utgångspunkt i detta att de resultat som pekar på faktorer vilka försvårar förståelse för politik och röstningsprocess för personer med intellektuell funktionsnedsättning enligt den individuella modellen skulle kunna ses som ett resultat av dessa personers nedsatta intellektuell förmåga. I enlighet med ett sådant synsätt blir dessa processer ofrånkomligen blir svårare att förstå för personer med intellektuell funktionsnedsättning än för andra.

Vi kan inte svara på om det är så att hinder i form av svårförstådda processer i samband med valdeltagande är ett resultat av ett synsätt som ligger nära det som återfinns i den individuella modellen för funktionshinder och att hindren därav inte ses som föranledda av strukturella omständigheter. Det skulle också kunna vara andra faktorer, utanför vår undersökning, som gör att tillgänglighetsarbete kopplat till personer med intellektuell funktionsnedsättnings rätt att rösta verkar vara underställt fysiskt tillgänglighetsarbete. Vi skulle dock vilja säga att vi tror att synen på vad som i ett sammanhang skapar ett funktionshinder får konsekvenser för hur stor vikt man lägger vid avröjandet av hindret vilket i förlängningen påverkar möjligheter och viljan hos personer med funktionsnedsättningarna att delta i det aktuella sammanhanget. Som Lindqvist skriver "Föreställningen om funktionsnedsättning som något individuellt och onormalt får konsekvenser för hur dessa personer socialiseras till samhällsmedborgare" (Lindqvist, 2007 s. 90).

När röstning och politik ses som någonting som till sin natur alltid kommer vara komplicerat så ligger det förmodligen nära att tänka att detta är ett område som helt enkelt är svårt att hantera om man har en intellektuell funktionsnedsättning. Detta förmodar vi vidare avspeglas i såväl samhällets intentioner att arbeta för att underlätta deltagande för gruppen liksom de enskilda personernas upplevelser av att deras deltagande i de allmänna valen är viktigt och önskvärt. Vår tanke och kvarstående undran är därför vad som i samhället ses som ett hinder hos individen och vad som ses som ett hinder i samhällets utformning.

Alla personers rätt till fullt deltagande i alla samhällets arenor

Propositionen med de nationella målsättningarna (prop. 1999/2000) sträcker sig fram till år 2010 och utvärderades senast förra året, 2009. I uppföljningen framkom det att full

tillgänglighet inte uppnåts i samhällets alla sektorer (Skrivelse 2009/10:166). Dock behandlar inte Regeringen allmänna val som undersökningsområde i uppföljningen, varken huruvida vallokalerna, verksamheterna eller informationen har blivit mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Vi anser dock att våra undersökningsresultat tyder på att de allmänna valen inte är tillgängliga för alla personer oavsett funktionsnedsättning. Propositionen med dess mål för handikappolitiken kan mycket väl ha medfört stora framgångar på andra områden men för att målet om full delaktighet ska vara uppnått borde väl alla samhällsarenor, också de allmänna valen, vara tillgängliga för alla medborgare oavsett funktionsförmåga?

Hittills har vi fört fram att mer arbete kunde göras för att skapa bättre förutsättningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning att delta i de allmänna valen men samtidigt undrar vi om målsättningen om alla personers fulla deltagande i samhället verkligen är rimligt? Vad gäller röstning i de allmänna valen vill vi hålla med Marcus Redley (2008) om att det finns individer i vår målgrupp som rent faktiskt saknar kapacitet att kunna delta i allmänna val. Vi tror följaktligen att det finns individer som har en intellektuell funktionsnedsättning av sådan art att den oundvikligen kommer att utgöra ett hinder för valdeltagande oavsett hur mycket samhället än anpassar sig för att möjliggöra valdeltagande för gruppen. I andra ordalag vill vi påstå att det finns personer som aldrig kommer att kunna tillgodogöra sig syftet med allmänna val eller fatta ett självständigt beslut om vad han eller hon ska rösta på varpå deltagandet i de allmänna valen skulle förlora sin mening. Detta är ett exempel på att målet om full delaktighet för alla medborgare är problematiskt. Frågan som således blir aktuell för oss är om en nationell målsättning om full delaktighet för samtliga medborgare inom alla samhällssektorer är ändamålsenlig när målet blir en utopi? Är det fel med målsättningar som präglas av ideal som aldrig kommer att kunna uppnås i realiteten?

Medan Redley (2008) beskriver åtskillnaden mellan vilka individer som har kapacitet att kunna delta i allmänna val och vilka som inte har det som en möjlighet att kunna öka valdeltagandet i gruppen, tänker vi att en målsättning om allas möjlighet till fullt deltagande i samhället kan vara betydande även om det inte går att uppnå. Detta utifrån att målsättningen uppvisar en värdering om att allas deltagande i samhället är lika önskvärt och något som måste eftersträvas för att uppnå. Alternativet skulle vara att skapa en mer realistisk målsättning där målgruppen avgränsas utifrån den grad av funktionsnivå som fodras för att

deltaga i olika samhällsområden. Detta kan sägas visa upp värderingar om att alla inte är fullvärdiga medborgare. Är ett inskränkt medborgarskap tillräckligt för personer med vissa former av funktionsnedsättningar? Vi tänker att de värderingar som visas upp på nationell nivå kan få betydelse på den syn som återfinns på personer med funktionsnedsättningar på alla nivåer i samhället.

Det skulle dock kunna önskas att målet om delaktighet för alla grupper av personer praktiskt implementerades i högre grad då det gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning. Likväl att de hinder som står i vägen för denna grupp i större utsträckning var en prioriterad fråga i samhället. Att det skapas så goda förutsättningar som möjligt för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna delta i samhället i samma utsträckning som andra medborgare tror vi förutsätter att den sociala modellens synsätt på funktionshinder blir rådande på alla sorters funktionsnedsättningar. Om tillgängligheten i de allmänna valen granskades utifrån synen om att samhället genom bristande tillgänglighet skapar funktionshinder, tror vi att fler hinder aktivt skulle kunna avhjälpas och fler medborgare delta i vårt demokratiska styre.

Avslutande diskussion

Utifrån vårt empiriska material samt teoretiska avsnitt i denna uppsats kan en potentiell slutsats vara att tillgänglighetsarbetet för att underlätta valdeltagande för personer med intellektuell funktionsnedsättning till stor del är eftersatt. De icke-statliga samhällsaktörerna som deltar i vår undersökning, uppvisar ett något större engagemang för frågan än våra myndigheter.

Målsättningen i prop. 1999/2000:79 om röstning som en grundläggande demokratisk rättighet anser vi, efter vår undersökning, vara problematisk i den bemärkelsen att det på strukturell nivå saknas adekvat och generell stöd för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna delta i de allmänna valen. Vår undersökning förklarar inte varför det förhåller sig på det här viset, däremot kan vi urskilja vissa faktorer som verkar problematiska i arbetet för valdeltagande bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Vi tror att det till stor del är beroende av att de dokument, inte lagstiftning inkluderat, som avser att främja deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning inte leder till sanktioner eller andra konsekvenser om de inte efterföljs. Detta gör det, enligt oss, lätt för statliga och kommunala verksamheter att kringgå aspekter av tillgänglighetsarbetet. I sammanhanget bör dock nämnas att remissen *Bortom fagert tal* (Ds 2010:20) föreslår att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska införas i diskrimineringslagen.

Vi tänker att bemötandet av behov hos personer med olika typer av funktionsnedsättning kan vara resurskrävande många gånger. Otillräckliga resurser kan tänkas begränsa ramarna för hur pass stort stöd man kan erbjuda, likaledes okunskap om vad resurserna ska användas till gällande intellektuell funktionsnedsättning.

Ett närliggande problem till den ovannämnda problematiken om icke-tvångsaspekten anser vi vara Vallagens (2005:837) utformning avseende ansvarsfördelningen mellan Valmyndigheten, länsstyrelserna samt de kommunala valnämnderna. Denna fördelning av ansvar lägger en stor del av tillgänglighetsarbetet för de allmänna valen på de enskilda kommunerna. Det blir således upp till var och en av kommunerna att besluta om hur de ska bemöta frågor om tillgänglighet vid de allmänna valen. Den centrala Valmyndigheten har det övergripande ansvaret, men har varken tillsyns- eller uppföljningsansvar för kommunernas arbete. De råd och anvisningar som Valmyndigheten kan bistå kommunerna med finner vi

vara av undermålig karaktär, i den meningen att ett kortare textstycke ska utgöra guidning i en fråga som är viktig för många av Sveriges medborgare. Bristen på uppföljning av tillgängligheten vid just val försvårar identifiering av hinder inom området som bör undanröjas.

Vi finner det anmärkningsvärt att det generellt tycks förekomma större fokus på hur tillgänglighet i samhället ska möjliggöras för personer med fysisk funktionsnedsättning än för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Vi tänker två möjliga förklaringar till varför det förhåller sig på detta sätt. En anledning skulle kunna vara att fysiska funktionshinder i högre grad ses som skapade av omgivningens bristande tillgänglighet i jämförelse med intellektuella funktionshinder. I det fallet blir intellektuell funktionsnedsättning nära kopplat till individernas egenskaper som kommer att begränsa personernas samhällsliga deltagande utan att omgivningen kan avhjälpa de svårigheter de möter. Vid återkoppling till den sociala - och individuella modellen för funktionshinder i förhållande till denna förklaring tycker vi oss kunna se att den sociala modellen som synsätt verkar vara mer rådande när man betraktar fysisk funktionsnedsättning i relation till samhället medan intellektuell funktionsnedsättning snarare präglas av den individuella modellens synsätt.

I en annan förklaring utgör ekonomiska resurser en beroendevariabel för det tillgänglighetsarbete som bedrivs. Vi tänker att det kan vara mer kostsamt att bemöta de behov som personer med intellektuell funktionsnedsättning har vid röstning, utifrån att dessa behov kräver ett mer kontinuerligt tillgänglighetsarbete. Detta till skillnad från vissa fysiska hinder som vid ett enstaka tillfälle går att avhjälpa för längre tid framåt, exempelvis genom att installera en rullstolsramp. Vi tror att avröjandet av fysiska hinder kan vara ett sätt att tydligt visa upp vad man aktivt har förändrat för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.

Det är, enligt oss, även lättare att identifiera vilket typ av stöd som krävs för att undanröja ett fysiskt hinder, medan intellektuell funktionsnedsättning kräver en mer komplex typ av anpassning från verksamheternas sida, exempelvis genom att göra verksamheten konkret, pedagogisk och tydlig. Det bör finnas personal eller andra personer som ska kunna bistå med hjälp och stöd, exempelvis vid bristande läskunskap. Vi anser att det krävs mer än en lättläst informationsbroschyr för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna rösta.

Vilket stöd som skulle vara aktuellt för att underlätta personer med intellektuell funktionsnedsättnings deltagande vid de allmänna valen utgör en sista reflektion i vårt diskussionsavsnitt. Utifrån vår undersökning har vi fått ökad förståelse för vilka behov som föreligger för att målgruppen i högre utsträckning ska kunna delta i allmänna val. Inför valet, i vallokalerna samt bland politiker tror vi att det existerar behov av ett kunskapslyft om andra funktionsnedsättningar än fysiska. Det krävs kännedom om innebörden av att leva med en intellektuell funktionsnedsättning och vilka behov man har inför och i samband med röstning. Behov som, vi tror, många gånger kräver lyhördhet, empati och förmågan att flexibelt bemöta. Vi anser också att det behöver göras en kartläggning av det stöd som finns – är det adekvat och når det målgruppen? Vi önskar dels förnyelse av forskningen kring målgruppens behov i politiska sammanhang och dels ny statistik om i vilken utsträckning gruppen deltar i allmänna val. Vi är av åsikt att ansvaret för det direkta tillgänglighetsarbetet vid de allmänna valen bör centraliseras till Valmyndigheten som bör se över och främja valdeltagandet för utsatta grupper i samhället.

Det relativt smala ämne vi har behandlat inom ramarna för vår kandidatuppsats ser vi som en del i en viktig fråga – hur vi ser på personer med intellektuell funktionsnedsättning. Ser vi personer med intellektuell funktionsnedsättning som fullvärdiga medborgare?

Vi tänker att målgruppens funktionshinder endast existerar i förhållande till samhällets normativa syn på intellektualitet. Att de personer i vår målgrupp med kapacitet att tillgodogöra sig syftet med allmänna val inte klarar av att rösta beror, enligt oss, på att de inte når upp till den intellektuella förmåga som förväntas av medborgarna vid valdeltagande.

Litteraturförteckning

Aspers, P (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Barnes, C & Mercer, G (1999) ”Granskning av den sociala handikappmodellen”. I Tideman M (red.): *Synsätt, principer, perspektiv*. Stockholm: Johansson & Skyttmo.

Bell, M, McKay C & Philips, K.J (2001) “Overcoming the barriers to voting experienced by people with learning disabilities”. *British Journal of Learning Disabilities*, 29, 4, 122-127.

Bengtsson , H (1998), ”Handikappolitiken reformeras”. I Bengtsson H (red.): *Politik, lag och praktik. Implementeringen av 1994 års handikappreform*. Lund: Studentlitteratur.

Blomberg, B (2006), *Inklusion, en illusion?: om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. Umeå: Umeå universitet.

Centrum för lättläst webbplats . (Elektronisk). Tillgänglig:
<<http://www.lattlast.se/?page=14>>(2011-01-02).

Centrum för lättläst. *Resultatredovisning 2009*. (Elektronisk). Tillgänglig:
<http://www.lattlast.se/pub/10290/Resultatredovisning_cfl_2009_16april.pdf >
(2011-01-02).

Clare, I.C.H, Holland, A.J, Keeley H & Redley, M (2008),” Participation in the 2005 General Election by Adults with Intellectual Disabilities”. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52, 3, 175-181.

Daneback, K & Månsson, S.A (2008) ” Internetforskning”. I Eliasson-Lappalainen R, Jacobsson K, Meeuwisse A & Swärd H (red.) *Forskningsmetodik för samhällsvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

FUB webbplats. *Om FUB*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.fub.se/fub/>> (2011-01-03)

Gustavsson Holmström, M, (2005) ” Den sociala modellen”. I Danemark B (red.): *Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur.

Handikappförbuden webbplats. *Handikappförbunden- en samande aktör* (Elektronisk). Tillgänglig:
<<http://www.handikappforbunden.se/vi-ar-handikappforbunden/>> (2011-01-02).

Handikappförbunden webbplats. *Vad vi gör*. (Elektronisk). Tillgänglig:
<<http://www.handikappforbunden.se/vi-ar-handikappforbunden/>>(2011-01-02)

Handikappförbunden. *Ingen är perfekt*. (Elektronisk). Tillgänglig:
<http://www.ingenarperfekt.se/?page_id=59. > (2011-01-03).

- Handisam webbplats (2008) *Vad vi arbetar för*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.handisam.se/Tpl/NormalPage.aspx?id=1500>> (2011-01-03).
- Handisam (2009) *Riv hindren*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.handisam.se/upload/Riv%20hindren%202009.pdf>. > (2011-01-02).
- Kjellberg, A (2002), "Being a citizen" *Disability & Society*, 17, 2, 187-203.
- Lagutskottets yttrande 1987/88:9 y. *Om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen, m.m. (prop. 1987/88:32 och prop. 1987/88:12)*.
- Lindqvist, R (2007) *Funktionshindrade i välfärdssamhället*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Oliver, M (1996) *Understanding disability. From theory to practice*. London: Macmillan.
- Redley, M. (2008). "Citizens with learning disabilities and the right to vote". *Disability & Society*, 23, 4, 375-384.
- Regeringen. Ds 2008:23. *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/10/19/18/516a2b36.pdf>> (2011-01-03).
- Regeringen. Ds 2010:20. *Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/14/73/32/e46c95d9.pdf>> (2011-01-03).
- Regeringen. SOU 1999:21. *Lindqvist nia – nio vägar att utveckla bemötandet*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/26/14/9a4dd644.pdf>> (2011-01-03).
- Regeringen. Proposition 1987/88:32. *Om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen*. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GB0332> (2011-01-03)
- Regeringen. Proposition 1987/88:124. *Om god man och förvaltare*. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/debatt/visadok.aspx?spec=visa_stort_dokument&dokid=GB03124> (2011-01-03).
- Regeringens proposition 1999/2000:89. *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/14/78/e9da3800.pdf>>
- Regeringens proposition 2008/09:28. *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.humanrights.gov.se/dynamaster/file_archive/081001/d7f5a08d6fa620609efa30ef8e487b56/Proposition%20om%20m%20E4n%20skliga%20r%20E4ttigheter%20f%20F6r%20personer%20med%20funktionsneds%20E4ttning.pdf> (2011-01-03).

Regeringens skrivelse 2009/10:166. *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt.* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/31/34/143609e0.pdf> (2011-0-03).

Svensk författningssamling (1993:387) *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.*

Svensk författningssamling (2003:460) *Lag om etikprövning av forskning som avser människor.*

Svensk författningssamling (2005:837) *Vallag.*

Socialstyrelsen (2010), *Funktionsnedsättning och Funktionshinder, användning av begreppen.* <<http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio>>

Tideman, M (2000) *Normalisering och kategorisering. Om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning.* Lund: Studentlitteratur.

Umb- Carlsson, Ö (2005). *Living conditions of people with intellectual disabilities. A study of health, housing, work, leisure and social relations in a swedish county population.* Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Valmyndighetens webbplats. *Det här gör vi.* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.val.se/om_oss/det_har_gor_vi/index.html> (2010-12-02)

Valmyndighetens webbplats. *Rösta med bud.* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.val.se/valet_2010/rosta_har/bud/index.html> (2011-01-02)

Valmyndigheten (2009). *Handlingsplan för tillgänglighet.*

Valmyndigheten. *Handbok kommunens uppgifter vid valen 2010* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.val.se/valet_2010/valadministration/handbok_kommun_med_framsida2010.pdf> (2010-12-02)

Valmyndigheten. *Handledning röstmottagning i vallokal val till riksdag, landsting och kommun. 19 september 2010.* (Elektronisk). Tillgänglig: http://www.val.se/valet_2010/valadministration/handledning_vallokal.pdf (2010-12-02)

Valmyndigheten. *Handledning Förtidsröstning Röstmottagning i röstningslokal Val till riksdag, landsting och kommun. 1-19 september 2010.* (Elektronisk). Tillgänglig: http://www.val.se/valet_2010/valadministration/handledning_rostningslokal.pdf (2010-12-02).

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning.* (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2010-11-10).

Wohlgemuth, D (2003). "Aktiva medborgare- hur går det med representativiteten?" I Gilljam, M & Hermansson, J (red.) *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber

1177 Sjukvårdsrådgivningen webbplats (2010). *Utvecklingsstörning*. (Elektronisk)
Tillgänglig: <<http://www.1177.se/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Utvecklingsstornning/>>
(2011-01-03).

8:a sidor. *Alla väljare*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://allavaljare.se/wp>>(2011-01-02).

Bilagor

Bilaga 1, Intervjuguide

Dessa frågor kommer att användas till vår kandidatuppsats på socionomprogrammet termin 6 vid Lunds universitet. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur offentliga och inofficiella aktörer arbetar med att skapa förutsättningar för personer med intellektuella funktionsnedsättningar att delta i allmänna val.

Svaren på frågorna kommer enbart användas inom ramen för uppsatsen. Du som svarar kan välja att aidentifieras, vi kommer då endast presentera den myndighet du tillhör.

Intervjufrågor till Handisam

1. Arbetar ni med frågor om stöd till personer med intellektuella funktionsnedsättningar i allmänna val?
2. Arbetar ni med frågor om stöd till personer med fysiska funktionsnedsättningar i allmänna val?
3. Tror ni att de allmänna valen är tillgängliga för personer med intellektuella funktionsnedsättningar?
4. Arbetar Handisam utifrån målsättningar om ökat politiskt deltagande för personer med intellektuella funktionsnedsättningar?
5. Hur arbetar Handisam med målsättningen om fullt deltagande (i proposition 1999/2000:79) för personer med intellektuella funktionsnedsättningar?
6. Bedriver ni någon samverkan med **Valmyndigheten** i frågor som rör tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar vid allmänna val?
7. Övriga synpunkter:

Tack för din medverkan!

Ingrid Hammarström & Ida Nilsson
Socialhögskolan, Lunds universitet

Bilaga 2, intervjuguide

LUNDS
UNIVERSITET

Dessa frågor kommer att användas till vår kandidatuppsats på socionomprogrammet termin 6 vid Lunds universitet. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur offentliga och inofficiella aktörer arbetar med att skapa förutsättningar för personer med intellektuella funktionsnedsättningar att delta i allmänna val.

Svaren på frågorna kommer enbart användas inom ramen för uppsatsen. Du som svarar kan välja att avidentifieras, vi kommer då endast presentera den myndighet du tillhör.

Intervjufrågor till Valmyndigheten

1. Vilken typ av stöd kan Valmyndigheten erbjuda personer med fysiska funktionsnedsättningar i samband med röstning i allmänna val?
2. Vilken typ av stöd kan Valmyndigheten erbjuda personer med intellektuella funktionsnedsättningar (personer med utvecklingsstörning) i samband med röstning i allmänna val?
3. Enligt förordning 2001:526 ska alla statliga myndigheter framta en handlingsplan för tillgänglighet. Vad innefattar Valmyndighetens handlingsplan?
4. Är Valmyndighetens handlingsplan för tillgänglighet offentlig, var finns den att hitta?
5. Kan ni se några hinder i er verksamhet som försvårar valdeltagande för personer med funktionsnedsättningar?
6. Bedriver ni någon samverkan med **Handisam** i frågor som rör tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar vid allmänna val?
7. Övriga synpunkter:

Tack för din medverkan!
Ingrid Hammarström & Ida Nilsson
Socialhögskolan, Lunds universitet

Bilaga 3, intervjuguide

Intervjufrågor, Handikappförbunden

Kan du berätta om din roll inom HSO?

Vi har förstått att förbundet vill komma bort från förkortningen HSO, vad vill ni numera kalla er?

Arbetar förbundet med att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättningar att delta i allmänna val? Hur, på strukturell/direkt nivå?

Vilka hinder kan förbundet se för valdeltagande bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar?

Kan ni se en utveckling i intresset för valdeltagande bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar?

Vilken typ av stöd tror ni att målgruppen är i behov av för att kunna delta i allmänna val?

Ni startade sidan "Ingen är perfekt", vad syftar denna till? Har den något särskilt syfte kopplat till valet?

Har ni fått någon respons på sidan?

Bilaga 4, intervjuguide

Intervjufrågor, FUB

Vilken är din roll inom FUB?

Vilka är huvudfrågorna ni arbetar med inom FUB? Vilken roll har brukarna i förbundet?

Arbetar FUB med frågor om valdeltagande bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar? (Om ja) Hur (på strukturell nivå, direkt riktat till brukarna)?

Arbetar FUB utifrån målsättningar som strävar mot ökat valdeltagande bland personer med intellektuella funktionsnedsättningar?

Vilka hinder kan ni på FUB se för valdeltagande bland personer med intellektuella funktionshinder?

Vilken typ av stöd tror ni målgruppen är i behov av för att kunna rösta (i högre utsträckning)?

Har ni, efter propositionens ”Från patient till medborgare” ikraftträdande, kunnat se ett ökat engagemang för frågor som rör personer med funktionsnedsättnings medborgerliga rättigheter?

Vad anser FUB om det stöd Valmyndigheten kan bistå personer som har svårt att rösta på egen hand med?

Bilaga 5, intervjuguide

Intervjufrgor, Centrum för lättläst

Vilka olika stödinsatser inför valet erbjöd ni på centrum för lättläst, 8 sidor?

Ni får statligt bidrag, fick ni något särskilt uppdrag inför valet gällande information?

Materialet "rösta på oss", hur fick man veta att det fanns ett sådant? Skickades information om detta till någon?

Vi såg på er hemsida om valmyndighetens lättlästa skrift, vet du om denna skickades ut till några personer? Information om den till någon?

Varför skapade du "allaväljare"?

Varför läggs sidan ner?

Vad har ni fått för respons på sidan allaväljare?

Vad hade ni för målsättningar gällande politiskt deltagande och valet 2010?

Tror du att det lättlästa material som ni erbjuder når fram till många personer med intellektuella funktionsnedsättningar?

Finns det något problem att nå målgruppen med informationen?

Beställs materialet om val och politik i hög utsträckning?

Hur får målgrupperna information om centrum för lättläst? Finns det stor kännedom kring er verksamhet på LSS-verksamheter?

Kan du se några hinder för personer med intellektuella funktionsnedsättningar att kunna delta i allmänna val?

Bilaga 6, De nationella målen för handikappolitiken

Utdrag ur propositionen *Från patient till medborgare- en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (prop. 1999/200:79). s.23

Elektronisk version tillgänglig:

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/14/78/e9da3800.pdf> (2011-01-02).

5.1 Nationella mål

Regeringens förslag: De nationella målen är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det handikappolitiska arbetet skall inriktas särskilt på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.